

DOI: [10.32702/2307-2156-2020.5.59](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.5.59)

УДК 338.48

*Л. А. Слатвінська,
к. е. н, доцент,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
ORCID ID: 0000-0002-2575-5114*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

*L. Slatvinska
PhD in Economics, Associate Professor,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University*

ASPECTS OF ACCESSIBLE TOURISM DEVELOPMENT IN UKRAINE

В сучасних інтеграційних умовах розвитку інклюзивний туризм формується та розвивається в правовому, соціальному, педагогічному, філософському, економічному просторі. У статті охарактеризовано сучасний стан та перспективи розвитку інклюзивного туризму в Україні.

Обґрунтовано напрями удосконалення системи розвитку туризму з урахуванням вимог суттєвої активізації впровадження інноваційних технологій і стандартів сучасного інформаційного суспільства як мотиватора розвитку інклюзивного туризму. Інклюзивний туризм є унікальною можливістю для підвищення обізнаності про реальний та потенційний внесок туризму у стійкий розвиток економіки.

Визначено, сутність інклюзивного туризму, теоретично підтверджено, що інклюзивний туризм – форма туризму, яка включає в себе процес співпраці між різними учасниками сфери туризму, які дозволяють людям з особливими потребами отримати доступ до споживання та надання універсальних туристичних продуктів, послуг.

Встановлено, що на рівні державного регулювання в правовому полі, організація інклюзивного туризму має тенденцію до покращення, розробляються проекти законів, проводяться міжнародні науково-методичні семінари з участю провідних фахівців. Слабкою стороною організації є реалізація міжнародних рекомендацій щодо розвитку інфраструктури інклюзивного туризму.

Відзначено, що активну участь у розвитку інклюзивного туризму приймають спеціалізовані та громадські організації, заклади освіти на основі врахування пропозиції громади. Враховуючи дані, що в Україні кількість людей з інвалідністю збільшується та з'явилась нова категорія інвалідів – учасники, постраждалі внаслідок АТО, особи переселені з окупованих територій інклюзивний туризм може стати для них потужним засобом реабілітації. Розвиток туризму для осіб з інклюзією, розробка туристичних програм з урахуванням доступності створюють рівні можливості для реалізації права на відпочинок кожної людини. Громади мають долучитися до цих подій за допомогою технологічних досягнень, включаючи потенціал туристичних ресурсів міста, штучний інтелект та цифрові платформи. У сучасному світі цифрові досягнення та інновації – частина вирішення проблеми соціально-економічного розвитку та постійне зростання за рахунок розвитку більш стійкого та відповідального сектору, а саме туризму.

In modern integration conditions of development accessible tourism is formed and develops in the legal, social, pedagogical, philosophical, economic place. The article describes the current state and aspects of accessible tourism in Ukraine.

This article contains directions for improving the tourism development system, taking into account the requirements of significant activation of the introduction of innovative technologies and standards of modern information society as a motivator for the development of accessible tourism. Accessible tourism is a unique opportunity for raise awareness about the real and potential contribution of tourism to economic development.

The essence of accessible tourism is determined and theoretically confirmed. Accessible tourism is a form of tourism, that involves a process of cooperation between different members of tourism, which allow people with special needs access to consumption and provision of universal tourist products and services.

It is installed that at the level of state regulation in the legal field, the organization of accessible tourism tends to improve, draft laws are being drafted and hold international scientific and methodological seminars with the participation of leading experts.

The weakness of the organization is the realization of international recommendations for the development infrastructure of accessible tourism.

It is noted that specialized and public organizations take active part in the development of accessible tourism based on the consideration of the community offer. Given the fact that the number of people with disabilities in Ukraine is increasing and a new category of disabled people has emerged - participants affected by the ATO, people displaced from the occupied territories, accessible tourism can become a powerful means of rehabilitation for them. The development of tourism for people with inclusion, the development of tourist programs taking into account accessibility create equal opportunities for the exercise of the right to rest of every person. Communities need to take part in these developments by means of technological achievements , including the potential of the city's tourism resources, artificial intelligence and digital platforms. In the modern world, digital achievements and innovations are part of the solution to the problem of socio-economic development and constant growth through the development of a more sustainable and responsible sector, namely tourism.

Ключові слова: інклюзивний туризм; соціально- реабілітаційний туризм; наукові підходи.

Key words: accessible tourism; social and rehabilitation tourism; scientific approaches.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Туризм унікальне соціально-економічне явище, яке сприяє вирішенню глобальних проблем людства. Сучасні тенденції розвитку туризму демонструють ефективність нових інтеграційних форм – «туризм і цифрове перетворення, «якість та досконалість в туризмі», «доступність в туризмі». Зосередження уваги в цьому аспекті дозволяє краще розуміти зростаючі економічні, соціальні та екологічні наслідки технологій та інновацій у туризмі, враховуючи, що туристичний сектор має підтримувати безперервне та інклюзивне зростання відповідно до цілей сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття

Вагомість значення результатів наукових досліджень з питань розвитку інклюзивного туризму пояснюють необхідність вивчення цієї проблеми і з точки зору управління та економіки.

На сьогодні проблемам розвитку інклюзивного туризму присвячена значна кількість робіт вітчизняних та зарубіжних науковців та практиків. Зокрема, Труніної І. М., [1], Науменко Л. Ю.[16], Перфільєва М. В. [8], Романенко Т. [14], Хрущ Ю. М. [5], Мальська М. П.х[15], Яріко М. О. [2].

Формулювання цілей статті (постановка завдання)

Аналіз сучасного стану та визначення основних перспектив розвитку інклюзивного туризму в Україні та його вплив на економіку індустрії гостинності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів

Дослідження спрямоване на усунення однієї з причин низького рівня розвитку інклюзивного туризму в Україні, що представляє собою недостатність цілісних наукових концепцій щодо визначення системи

інклюзивного туризму для розкриття його сутності, наявна різноспрямованість теоретичних підходів до формування мети, завдань, видів, форм та засобів інклюзивного туризму для розвитку економіки.

В епоху трансформаційних процесів в Україні відбувається послідовний перехід від медичної до соціальної моделі інвалідності; створення умов для інтеграції людей з інвалідністю до активного суспільного життя; підвищення державних гарантій у досягненні вищих соціальних стандартів у матеріальному забезпеченні осіб з обмеженими функціональними можливостями; створення безперешкодного середовища для людей з інвалідністю; забезпечення активної взаємодії державних органів та громадських організацій інвалідів у розв'язанні проблем осіб з особливими потребами засобами інклюзивного туризму.

В Європі туризм для осіб з обмеженими можливостями – це розвинений прибутковий бізнес та велика різноманітність можливостей для його існування. У кожній країні є туроператори, які добре спеціалізуються в цій сфері. Туристу з інвалідністю в європейських країнах легше оцінити складність маршрутів, насиченість і тривалість подорожі, тому що Інтернет мережа сповнена інформації про доступність міст і архітектурних пам'яток [1].

В Україні лише починає розвиватися інклюзивний туризм, про що свідчать окремі об'єкти інфраструктури, але доки не відбуваються відповідні зміни у світогляді, спостерігаємо окремі благодійні акції, а не розвиток суспільства і простору, комфортного для всіх. Тема розвитку інклюзивного туризму в Україні потребує ґрунтовного дослідження у напрямках аналізу діяльності наявних підприємств та організацій, трансформацій ментальності, основних напрямів міжнародного співробітництва [2].

Відповідно до Конституції України [3] людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Законом України «Про туризм» [4] забезпечуються основні способи та цілі державного регулювання в галузі туризму. Держава проголошує туризм одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки та культури і створює умови для туристичної діяльності. Реалізація державної політики в галузі туризму здійснюється шляхом виконання функцій в тому числі забезпечення доступності туризму та екскурсійних відвідувань для дітей, молоді, людей похилого віку, інвалідів та малозабезпечених громадян шляхом запровадження пільг стосовно цих категорій осіб.

На туристичних ринках багатьох країн світу відбуваються значні зміни: до загального туристичного простору залучені люди з інвалідністю, а розробка спеціальних туристичних програм з урахуванням доступності для цієї категорії туристів створює рівні можливості для реалізації прав кожної людини на відпочинок. Туризм для такої категорії людей у нашій країні є порівняно новим напрямом діяльності, його соціальна значимість зумовлена, зокрема, тим, що кількість осіб із різними видами інвалідності зростає [5].

У процесі суспільно-економічних досліджень феномена туризму для людей з інвалідністю [5, с. 206-211] було проаналізовано понад 50 специфічних термінів. Ми підтримуємо думку, що відсутність єдиного термінологічного апарату говорить про те, що приділяється мало уваги проблемам інвалідів. А це є одним із стримуючих факторів розвитку туризму для людей з обмеженими можливостями. Проаналізувавши різні джерела інформації, науковці приходять до висновку, коли говорять про туризм для інвалідів, за кордоном найбільш часто вживають такі поняття: «доступний туризм» (accessible tourism), «туризм для усіх» (tourism for all), «безбар'єрний туризм», «туризм для людей з обмеженими можливостями».

В Україні спостерігаємо розвиток інклюзивного соціально-реабілітаційного туризму, відповідно і актуальним стають дослідження в цьому напрямку. Досліджуючи проблему розвитку інклюзивного туризму, вчені отримують наукові результати на основі яких роблять висновки: «туризм, доступний для усіх», або доступний туризм, передбачає доступність туристичних об'єктів і установ щодо пристосування та адаптації інфраструктури для людей з обмеженими фізичними можливостями (інвалідів та осіб, що їх супроводжують, тимчасово маломобільних груп населення, літніх людей, осіб із дитячими візочками та ін.) [5, 6].

Серед праць зарубіжних учених особливий інтерес викликає дисертаційне дослідження Д. Смирнової, яка вивчає, «безбар'єрний туризм» і розглядає це як переміщення осіб із постійно або тимчасово обмеженою здатністю до мобільного пересування та осіб, що їх супроводжують, на територію, відмінну від постійного місця проживання, які мають усі необхідні ресурси для здійснення цілей подорожі [10].

Безбар'єрний туризм [5], інтуїтивно сприймається як поняття, яке вказує на усунення/адаптацію саме фізичних бар'єрів. Однак останні можуть мати й економічний, і психологічний, і соціальний характер.

Дослідники розглядають туризм для людей з інвалідністю не тільки з погляду реабілітації та лікування, а й із позиції рекреації, відпочинку, активного туризму. Фахівцями також вживаються такі поняття, як «туризм для людей з особливими потребами», «туризм для людей з обмеженими фізичними можливостями».

На нашу думку, інклюзивний (безбар'єрний) туризм передбачає доступність туризму для широкого кола туристів, не тільки виключно для туристів з інвалідністю, а й для людей із тимчасовими фізичними обмеженнями, їхніх опікунів, членів їхніх сімей, літніх людей. Головною особливістю організації інклюзивного туризму є урахування всіх потреб та поєднання потреб усіх категорій споживачів, що беруть участь у подорожі, тому що у певному сенсі туризм для людей з інвалідністю є частиною соціального туризму.

Сучасні науковці [8, 9] досліджують еволюційне правове забезпечення розвитку інклюзивного туризму. На їхню думку, основною метою державної соціальної політики щодо розвитку інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму, захисту та підтримки осіб з інвалідністю в Україні має бути забезпечення рівних можливостей та реалізація конституційних прав цієї категорії громадян, створення сприятливих правових, політичних, соціально-економічних, медичних, психологічних, організаційних умов і гарантій для забезпечення

людського розвитку та інтеграції у суспільне життя. З іншого боку надзвичайно важливим є особиста активна громадянська позиція людей, що мають інвалідність. Їх безпосередня участь у розбудові відкритого суспільства сприятиме підвищенню рівня життя як їх особисто так і інших вразливих категорій населення.

Відповідно до Закону України «Про туризм» [4] залежно від категорій осіб, які здійснюють туристичні подорожі, їх цілей, об'єктів, що використовуються або відвідуються, чи інших ознак існують такі види туризму: дитячий, молодіжний, сімейний, для осіб похилого віку, культурно-пізнавальний, спортивний, релігійний, екологічний, підводний, гірський, пригодницький, мисливський, автомобільний, самодіяльний та для людей з інвалідністю.

Історія розвитку інклюзивного туризму на міжнародному рівні характеризується прийняттям ряду документів та проведенням відповідних заходів, які стали факторами впливу на організацію інклюзивного туризму і позитивно впливають на розвиток інклюзивного туризму в Україні.

Інклюзивний туризм для осіб з інвалідністю – це сучасний вид туризму, який дозволяє включити в туристичну діяльність будь-яку людину, незалежно від її фізичних можливостей, з урахуванням особливостей її фізично-психологічного стану і розглядається він, насамперед, як потужний засіб активної реабілітації, який структурно включає в себе медичні, психологічні, педагогічні, фізичні, професійні, трудові, фізкультурно-спортивні та соціально-побутові заходи [10]. Реалізація політики щодо інтеграції осіб з інвалідністю у суспільство на сучасному етапі потребує забезпечення максимально зручних умов життя і побуту людей з обмеженими фізичними можливостями, зокрема створення «безбар'єрного» середовища, в якому зазначена категорія громадян матиме можливість без ускладнень користуватися усіма елементами інфраструктури, відвідувати будь-які об'єкти житлового та громадського призначення, вільно пересуватися транспортом, користуватися засобами зв'язку та мати доступ до інформації.

Визначасмо інклюзивний реабілітаційно-соціальний туризм як систему заходів спрямованих на відновлення та розвиток фізичного, соціального, духовного, творчого та інтелектуального рівня життєдіяльності особи з урахуванням фізичних та психічних можливостей для сприяння її інтеграції в суспільство.

Для України розвиток повноцінного інклюзивного туризму є неможливим без розвитку не лише відповідної інфраструктури, але і волонтерського руху, налагодження системи навчання волонтерів, комунікацій між тими, хто потребує допомоги, і тими, хто може її надати [2, с.126].

За даними першої офіційної глобальної доповіді про людей з обмеженими можливостями, кількість людей із тією чи іншою формою інвалідності становить 1 млрд., 15% населення Землі. Люди з обмеженими можливостями подорожують менш активно, ніж інші громадяни Євросоюзу, від 37% у Великобританії до 53% у Німеччині. Водночас 11% усіх туристичних поїздок в Європі і 7% у всьому світі здійснюють туристи з обмеженими можливостями, найчастіше – в складі членів сім'ї або друзів [11, с.690].

За даними Таблиці 1. ми спостерігаємо, що в Україні кількість людей з інвалідністю на початок 2018 р становила 2635,6 тис. осіб або 6,1% від кількості населення України [12]. При цьому кількість людей з інвалідністю у 2018 році має тенденцію до зростання порівняно з 2017 роком, збільшення на 21,5 тис. осіб. Особливо насторожує ситуація, що кількість дітей з інвалідністю зростає, у 2018 році порівняно з 2017 роком на 2,9 тис. осіб, а порівняно з 2001 роком на 4,7 тис. осіб.

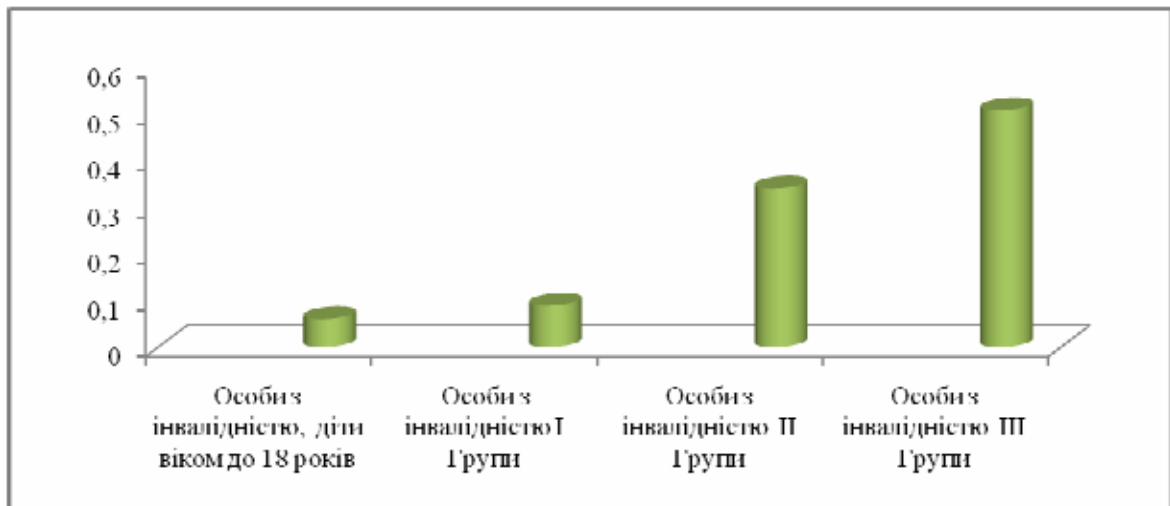
Таблиця 1.
Кількість осіб з інвалідністю, на початок року

Роки	2001	2006	2011	2015	2016	2017	2018	Відхилення 2018 р. до 2017 р., тис.осіб
Усього, тис. осіб	2597,5	2495,2	2710,0	2568,5	2614,1	2603,3	2635,6	+ 32,3
У т.ч. I група	337,7	337,7	310,5	251,8	250,3	240,6	235,4	-5,2
II група	1337	1128,4	1078,7	915,9	919,0	900,5	899,2	-1,3
III група	768,5	906,5	1155,7	1249,7	1291,2	1306,2	1341,9	+35,7
Діти з інвалідністю	154,3	122,6	165,1	151,1	153,5	156,1	159,0	+2,9
Кількість осіб з інвалідністю у розрахунку на 1000 населення	53	53	59	60	61	61	62	+1

Джерело: Складено автором за даними [12]

Оцінюючи ситуацію в суспільстві за кількістю осіб з інвалідністю по регіонах на 1 січня 2018 року, спостерігаємо, що у Львівській області проживає 7,7 % осіб з інвалідністю від загальної кількості по Україні, Дніпропетровській області – 6,6 %, Харківській – 6,3 %, Донецькій – 6,07 %, м. Київ – 5,9 %, Одеській – 5,8 %, Київській – 4,6 %, Вінницькій – 4,5 %, Черкаській – 4,2 %, Запорізькій – 4,1 % [12].

За даними Рисунку 1. ми спостерігаємо, що на 1 січня 2018 року питома вага дітей з інвалідністю в Україні від загальної кількості осіб з інвалідністю становить 6,03 %, інвалідів I групи – 8,9 %, II групи – 34,1 %, III групи – 50,9.

Рис.1. Кількість осіб з інвалідністю на 01.01.2018 р. за регіонами України

Джерело: *Складено автором за даними [12].*

Станом на 31.01.2019 року за інформацією, що надійшла від відомчих комісій щодо надання статусу учасника бойових дій особам, які брали участь у проведенні антитерористичної операції, статус учасника бойових дій надано 358 576 особам [13].

Чисельність інвалідів серед учасників та постраждалих в наслідок антитерористичної операції (АТО) – звичай людей молодого, працездатного віку – на жаль, прогресивно збільшується. Вони особливо потребують кваліфікованої реабілітаційної допомоги як психологічної так і соціальної – тих видів реабілітації, які в нашій державі не мають чіткої структури і поки знаходяться на етапі формування.

Враховуючи проблеми, пов'язані з військовими діями на сході України, вирішення питання щодо соціальної реабілітації інвалідів і адаптації переміщених осіб, вже давно є актуальним.

В сучасних умовах організація інклюзивного туризму сприятиме розвитку ринку туристичних послуг, з'явиться кілька мільйонів нових споживачів, які шукатимуть можливості задоволення власних потреб, що якісно відобразиться на соціально-економічному ефекті індустрії гостинності.

Сфера туризму та курортів стає однією з основних галузей, що впливає на загальний стан і тенденції світової економіки. Тому, враховуючи вплив туризму на розвиток держави необхідно сказати, що саме така сила повинна інтегровано відображатись на розвитку інклюзивного туризму.

Основні принципи організації туризму для осіб з інклюзією: особи з інвалідністю мають продовжувати жити у своєму середовищі і вести, за необхідної підтримки, звичайний спосіб життя; вони мають брати участь в ухваленні рішень на всіх рівнях, що стосуються як загальних справ, так і всіх справ, які мають для них особливе значення; повинні отримувати необхідну допомогу в межах звичайних систем освіти, охорони здоров'я, соціальних служб тощо; мають брати активну участь у загальному соціальному й економічному розвитку суспільства, а їхні потреби повинні враховуватися у національних планах розвитку.

Негативні чинники організації туризму для осіб з інклюзією [14]: брак спеціалізованих туристичних бюро; брак пропозицій відповідно до потреб осіб з інвалідністю; недостатня кількість баз, пристосованих до потреб таких туристів; брак віри у продавців послуг щодо можливості створення попиту; брак відповідної підтримки з боку держави і соціальних фондів. Брак пропозицій дає зворотну реакцію – брак інтересу з боку осіб з інвалідністю.

Організація туризму для людей з інклюзією потребує ретельної підготовки. На першому етапі слід зібрати повну інформацію про маршрут чи місце призначення. Саме з цим допомогти повинні туристичні компанії, які є важливою сполучною ланкою між клієнтом і постачальником.

Однією із найважливіших умов розвитку інклюзивного туризму є безпека туризму. Як свідчить аналіз сучасних підходів до трактування категорії безпеки туризму, у вітчизняній та й зарубіжній науці і практиці наразі не розроблено не лише загального підходу у цьому напрямку економічних досліджень, але й не зовсім чітко виділені головні концепції трактування безпеки туризму, її принципів, факторів та структурно-функціональних особливостей; недооцінений також регіональний рівень дослідження. Очевидно, одним із першочергових завдань для вирішення зазначеної проблеми має бути обґрунтування теоретико-методичних основ дослідження, гарантування безпеки туризму в усіх населених пунктах регіонів на основі аналізу та узагальнення наявних підходів у вітчизняній та зарубіжній науці та практичній діяльності.

Напрями ефективної організації інклюзивного туризму ми бачаємо в процесі співпраці між різними учасниками сфери туризму, які дозволяють людям з особливими потребами отримати доступ, включаючи мобільну, візуальну, слухову і когнітивну складові доступності, функціонувати незалежно, на рівних умовах з почуттям власної гідності через надання універсальних туристичних продуктів, послуг.

Відповідно, доступність повинна бути забезпечена всіма складовими системи надання туристичних послуг, зв'язком між туристичними об'єктами, послуги та розваги повинні бути добре перевірені і злагодженими. Система надання туристичних послуг повинна включати: систему управління в сфері туризму; інформацію для туристів і рекламу.

Система управління в сфері туризму повинна зосередити свою діяльність на реалізації принципів доступності туризму. Органи управління в сфері туризму і адміністрація з питань туризму повинні розробити стратегію розвитку доступного туризму, в якій вказано ряд принципів і причин, що пояснюють, чому доступність важлива в сфері туризму. В результаті це дасть можливість оцінити існуючі послуги і виявити ті, де необхідні зміни.

Концепція доступної туристичної території (регіону, населеного пункту, району, міста, села та селища) повинна включати в себе необхідні зручності, інфраструктуру і транспорт, щоб створити різноманітну, доступну і сприятливу обстановку. Необхідно стежити, щоб туристичні об'єкти або заклади розміщення, розташовані в районах, де відсутній доступний транспорт, відповідне докілля та зв'язок з іншими туристичними об'єктами, не рекламувалися як доступні.

Оцінюючи перспективи розвитку інклюзивного туризму в Україні, ми переконаємося, що у сучасному світі туристи з інвалідністю не можуть існувати без сторонньої допомоги. Вони обмежені в доступі до об'єктів соціальної інфраструктури, а також через тотальні «архітектурні» перешкоди, більшість з них не може відвідувати громадські місця, установи культури, крамниці, аптеки, користуватись транспортом, працювати, вести повноцінне життя. Завданням цивілізованого громадянського суспільства є інтеграція цієї верстви населення в соціум.

Отже, надзвичайно актуальною є підготовка технічної інфраструктури та працівників туристичних фірм, готелів, ресторанів, турбаз і відпочинково-рекреаційних зон до прийому нової категорії споживачів. Задовольнити туристичні потреби даної категорії населення не просто. Самостійно подолати ці труднощі не в змозі ні туристичні фірми, ні готелі, ні екскурсиводи. Ідею доступності та підходи до її реалізації слід пропагувати комплексно. Лише у такому разі туристи з інвалідністю матимуть змогу подорожувати. Розвиток туризму для осіб з інклюзією, розробка туристичних програм з урахуванням доступності створюють рівні можливості для реалізації права на відпочинок кожної людини.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

В дослідженні обґрунтовано напрями розвитку інклюзивного туризму як вагової складової індустрії гостинності і як комплексного виду економічної діяльності, що характеризується найвищим ступенем еластичності до природних, загальноекономічних, соціальних і політичних змін у будь-якій державі. Тому, перед туристичними підприємствами, які надають туристичні послуги у сфері інклюзивного туризму постає нове завдання – «вийти за межі відомих, традиційних схем структурних змін і почати перебудову, засновану на можливостях, які надають глобалізація та інформаційні технології». Головний зміст таких змін полягатиме не в обмеженні витрат на виробництво туристичних послуг, у докорінній зміні ставлення до інновацій, інформаційних технологій, адаптивності до швидких змін попиту загальної ситуації на туристичному ринку. Серед шляхів досягнення успіху на туристичних ринках з урахуванням інклюзивної складової найперспективнішим є «розширення використання інновацій шляхом створення в країні, регіоні, на підприємстві системи творчої розробки і подальшої комерціалізації нових ідей», сервісних технологій, що сприятимуть ефективності інклюзивного туризму. При цьому інноваційна стратегія буде успішною, якщо вона доповнюється наданням високоякісних послуг, індивідуалізацією роботи з споживачами, застосуванням ґрунтовних маркетингових досліджень.

Отже, перспективи розвитку інклюзивного туризму в Україні, орієнтовані на ефективну організацію інклюзивного туризму, що є складовою інклюзивного зростання економіки туризму всіх адміністративних одиниць та розвитку суспільства в цілому, вона є багатofакторним і багаторівневим процесом, основою її є економіка максимальної зайнятості і взаємодія усіх суб'єктів. А застосування досвіду синергії прогресивних європейських моделей єдності, регіонального розвитку та інновацій з соціальною моделлю ЄС в напрямку розвитку інклюзивного туризму в Україні спрямовано на досягнення головного кінцевого результату – розширення прав та можливостей, захист та забезпечення безпеки громадян і регіонів, забезпечення сталого розвитку.

Список літератури.

- 1.Труніна І. М., Сосновська Ю. Р. Стан міжнародного туризму для осіб з інвалідністю в Україні. *Modern Economics*. 2019. № 15(2019). С. 191-195. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V15\(2019\)-27](https://doi.org/10.31521/modecon.V15(2019)-27).
- 2.Яріко М. О. Філософія інклюзивного туризму / М. О. Яріко // *Культура України*. – 2017. – Випуск 58. – С. 119-128.
- 3.*Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/>*
- 4.Закон України «Про туризм» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.
5. Хрущ, Ю. М. Туризм для інвалідів : сучасні підходи до визначення поняття / Ю. М. Хрущ, В. М. Іванова, Р. С. Медведський // *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Географічні науки*. – Херсон, 2017. – № 6. – С. 206-211.
- 6.Інклюзивний реабілітаційний туризм – розвиток нового виду реабілітації осіб з інвалідністю в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://novadoba.com.ua/45768-inklyuzyvnyu-reabilitaciyno-socialnyu-turyzm-8722-rozvytok-novogo-vydu-reabil>
7. Смирнова Д.Б. Безбар'єрний туризм: основные понятия, перспективы развития / Д.Б. Смирнова, Ю.С. Смородина // *World economy, finances and investments : сб. матер. II Междунар. науч.-пр- акт. конфер.* – 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.asconf.com/view_arhiv.php?konf=World%20economy,%20finance
8. Перфільєва М. В. Правове забезпечення розвитку інклюзивного туризму в Україні/ М. В. Перфільєва, І.О.Кирпич // *Молодий вчений*. – 2017. – Вип. 4(44). – С. 418-420.

9. Ахметшин А. Спортивно-оздоровительный туризм как новый вид адаптивного спорта / А. Ахметшин // Адаптивная физическая культура. – 2003. – № 4. – с. 36–37.
10. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GH3AN00A.html
11. Радіонова О. М. Сучасні арт-об'єкти та інклюзивний туризм: діалектика співвідношень – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/18_ukr/96.pdf
12. Соціальний захист населення України: стат. зб. / Держ. служба статистики України. Київ, 2018. 121 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_szn_2017.pdf
13. Інформація щодо надання статусу учасника бойових дій – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dsvv.gov.ua/dostup-do-publichnoji-informatsiji/informatsiya-schodo-nadannya-statusu-uchasnyka-bojovyh-dij.html>
14. Романенко Т. Проблеми розвитку інклюзивного туризму в Україні / Т. Романенко // Тенденції розвитку туристичної індустрії в умовах глобалізації: Матеріали I-ої Міжнародної науково-практичної конференції, 27 – 28 квітня 2017 р. – Ужгород: ПП «Інватор», 2017. – С. 61-63.
15. Мальська М. П. Економіка туризму : теорія і практика [текст] : підручник. / М. П. Мальська, М. Й. Рутинський, С. В. Білоус, Н. Л. Мандюк. – К.: «Центр учбової літератури», 2019. – 544 с.
16. Науменко Л.Ю. Інклюзивний туризм як вид реабілітації: сучасні потреби інвалідів / О. В. Семененко // Український вісник медико-соціальної експертизи. - 2015. - №2. - С. 23-26. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ujmse_2015_2_7

References.

1. Trunina I., Sosnovska J. (2019), “The State of International Tourism for People with Disabilities in Ukraine”, *Modern Economics*, [Online], vol. 15, available at: [https://doi.org/10.31521/modecon.V15\(2019\)-27](https://doi.org/10.31521/modecon.V15(2019)-27).
2. Yarik M. (2017), “The philosophy of inclusive tourism”, *Kultura Ukrayini*, vol. 1 pp. 119-128.
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), The Law of Ukraine “The Constitution of Ukraine”, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/> (Accessed 20 March 2020).
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (1995), The Law of Ukraine “About tourism” available at: // [http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/324/95\(Accessed 20 March 2020\)](http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/324/95(Accessed 20 March 2020)).
5. Khrushch, Y. M. (2017), “Tourism for the disabled: current approaches to defining the concept”, *Naukovij visnik Hersonskogo derzhavnogo universitetu*, vol. 6, pp. 206–211.
6. Inclusive rehabilitation tourism - the development of a new type of rehabilitation of persons with disabilities in Ukraine, available at: [http://novadoba.com.ua/45768-inklyuzyvnyy-reabilitaciyno-socialnyy-turyzm-8722-rozvytok-novogo-vydu-reabil\(Accessed 19 March 2020\)](http://novadoba.com.ua/45768-inklyuzyvnyy-reabilitaciyno-socialnyy-turyzm-8722-rozvytok-novogo-vydu-reabil(Accessed 19 March 2020)).
7. Smirnova, D. V. And Currant Yu. S. (2013), “Accessible tourism: basic concepts, development prospect”, available at: [http://www.asconf.com/view_arhiv.php?konf=World%20economy.%20finance\(Accessed 23 March 2020\)](http://www.asconf.com/view_arhiv.php?konf=World%20economy.%20finance(Accessed 23 March 2020)).
8. Perfileva M. V. (2017), “Legal support for the development of inclusive tourism in Ukraine, *Molodij vchenij*, vol. 4 (44), pp. 418-420.
9. Akhmetshin A. (2003), “Sports and recreation tourism as a new type of adaptive sport”, *Adaptivnaya fizicheskaya kultura*, vol.4, pp. 36-37.
10. Poyasnyvalna zapiska do proektu Zakonu Ukrayini «Pro vnesennya zmin do deyakih zakoniv Ukrayini shodo inklyuzivnogo reabilitacijno-socialnogo turizmu available at: // [http:// ligazakon.ua /l_doc2.nsf/link1/GH3AN00A.html](http://ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GH3AN00A.html) (Accessed 20 March 2020).
11. Radionova, O. M. (2018), “Contemporary Art Studies and Inclusive Tourism: The dialectic of relations” *Demography, labor economy, social economy and policy*, [Online], vol. 18, available at: [http://www.economyandsociety.in.ua/journal/18_ukr/96.pdf\(Accessed 25 March 2020\)](http://www.economyandsociety.in.ua/journal/18_ukr/96.pdf(Accessed 25 March 2020)).
12. Statistics Service of Ukraine (2018), “Social protection of the population of Ukraine”, available at: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_szn_2017.pdf
13. Information on granting combatant status available at: [http://dsvv.gov.ua/dostup-do-publichnoji-informatsiji/informatsiya-schodo-nadannya-statusu-uchasnyka-bojovyh-dij.html\(Accessed 25 March 2020\)](http://dsvv.gov.ua/dostup-do-publichnoji-informatsiji/informatsiya-schodo-nadannya-statusu-uchasnyka-bojovyh-dij.html(Accessed 25 March 2020)).
14. Romanenko, T. (2017), “Problems of development of inclusive tourism in Ukraine”, *International Scientific and Practical Conference*, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine, 27 – 28 April 2017, pp. 61-63.
15. Malska, M. P. Rutynskij, M. J. Bilous, S. V. and Mandyuk, N. L. (2019), *Ekonomika turizmu : teoriya i praktyka* [Economics of tourism: theory and practice], «Centr uchbovoyi literatury», Kyiv, Ukraine.
16. Naumenko, L. Yu. Lepskyj, V. V. S. V. Makarenko, S. V. and Borysova, I. S. (2015), “Inclusive tourism as a form of rehabilitation: modern needs of people with disabilities”, *Ukrayinskyj visnyk medyko-socialnoyi ekspertyzy*, vol. 2, pp. 23–26.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2020 р.